

IV ШКОЛА З АНТИКОЗНАВСТВА

Програма

Дати: 1-10 серпня 2023 р.

Формат: оф-лайн та он-лайн.

Оф-лайн: «Підпілля» (м. Одеса, вул. Канатна, 79).

Он-лайн: Zoom за посиланням:

<https://us05web.zoom.us/j/86054856789?pwd=RXBINXYrMW9vTjcxXCtHT1Ar>

[Mk9nUT09](#)

Ідентифікатор конференції: 860 5485 6789

Код доступу: n4TkLy

Мови: українська, російська, англійська, латина, давньогрецька :)

Група Telegram: <https://t.me/+rFAA0Q3iFHBmZjli>

ДЕНЬ ПЕРШИЙ (1 серпня, вівторок)

Ностальгія та греко-індійські сюжети

9.30 - 10.00 - Представлення учасників школи. Лекція П. Майбороди Літня Школа з антикознавства: для чого це взагалі потрібно?

На лекції учасників Школи буде ознайомлено з концепцією літньої Школи з антикознавства, а також буде вміщено коротку, але ностальгічну розповідь про розвиток штудій давньогрецької та латини в Одесі та в Україні на сучасному етапі, а крім того, будуть згадані (із світлинами, звісно!) попередні Школи з антикознавства.

10.30 - 12.00 - В. Туренко. Де реальний Піфагор?

Розглянемо детально ключові і найбільш ранні свідчення про мислителя, а також виявимо як "працювала" пропаганда в античності залучаючи образ Піфагора. Висвітлимо детально специфіку всього наявного псевдоепіграфічного корпусу Піфагора.

13.00 - 14.00 - О. Жмай. Гордіїв вузол Маур'їв (частина 1)

Невідомо, що стало б, якби Александр зумів продовжити свій похід на Схід. Однак сама його присутність у цьому регіоні запустила процеси, що призвели до появи однієї з наймогутніших держав того часу - Імперії Маур'їв. Але чи справді це була перша імперія, що з'явилася на Індостані? І кому вони насправді були ближчими, від кого перейняли більше, зокрема з погляду управління, - династії Нандів, яким прийшли на зміну, чи еллінам, з ким їх поєднували цілком дружні стосунки? Спробуємо знайти відповідь на лекції, але вона, як завжди, буде десь посередині.

14.30 - 15.30 - О. Жмай. Гордіїв вузол Маур'їв (частина 2).

17.00 (прибл.) - кіногурток, ведучий М. Панін, Бен Гур (частина 1).

ДЕНЬ ДРУГИЙ (2 серпня, середа)

Філософські пошуки у царині добросусідства

9.30 – 11.00 - О. Жмай. Грецька мозаїка, індійський орнамент

Зі шкільного курсу історії всі знають (хоча, можливо, не всі пам'ятають), що Олександр Македонський хотів завоювати Індію, але так і не зумів цього зробити. Але на цьому історія не закінчилася, і лише через близько 150 років після смерті великого завойовника збулася його мрія: утворилося Індо-Грецьке царство. Але чи дійсно про таку державу мріяв Олександр? Де вона знаходилася, хто в ній правив - і, найголовніше, як? І ким були його жителі: греками - чи все-таки індійцями?

11.30 - 13.00 - В. Туренко. Піфагорійські філософські пошуки: між числами та музикою

Зазвичай, піфагорійські рефлексії та загалом школа ототожнюються з числами, музикою, або ж з медициною. У лекції розглянемо ключові етапи розвитку доробку піфагорійської школи, висвітлимо "другорядні" теми у дослідженнях мислителів і розглянемо їх богословські та гендерні погляди.

14.00 - 15.30 - В. Гуменний. Як описати сусіда? Зовнішня політика Риму у I ст. н.е. і Тацит

Тацит і до сьогодні залишається одним з ключових авторів до яких дослідники звертаються у своїх спробах реконструювати зовнішню політику Риму у I ст. н.е. Масив інформації, яку він залишає, щоправда, є вкрай специфічним для аналізу і вимагає від дослідника прискіпливої уваги і подекуди навіть детективних навичок. На окремо обраних прикладах з текстів римського історика буде здійснено спробу показати, як описи сусідів Риму та політики імператорів I ст. залежали від стереотипних уявлень притаманних римським елітам та інтелектуалам, творчого задуму та стилю самого Тацита і з іншого боку - політичних контекстів початку II ст. н.е.

16.00 - 17.00 - Повільне читання, ведучий П. Майборода, De natura deorum (Цицерон).

18.00 - Кіногурток, ведучий М.Панін, Бен Гур (частина 2).

ДЕНЬ ТРЕТІЙ (3 серпня, четвер)

Філософські гуртки та романізація

9.30 - 11.00 - В. Гуменний. У пошуках романізації: наскільки римлянами були мешканці ранньої Римської імперії?

All right, but apart from the sanitation, the medicine, education, wine, public order, irrigation, roads, a fresh water system, and public health, what have the Romans ever done for us? (с) Дискусії про романізацію, її вплив на ідентичності населення римських провінцій та "ядра" імперії, та її матеріальний і позаматеріальний вимір тривають уже не одне десятиліття і далекі від свого завершення. Чи мають вони подальший сенс чи інформаційний потенціал відомих на сьогодні антикознавцям джерел вичерпано? Під час лекції спробуємо критично оглянути підходи до вивчення романізації та ідентичності/ідентичностей у римському світі та на прикладі кількох case-studies радше поставити нові питання ніж дати відповіді про те, як нам усе таки підібрати ключ до зачинених дверей пізнання минулого.

11.30 – 13.00 – Т. Ануфрієв. Гурток Корнута та стоїчна поезія Персія: філософський аналіз та історія перекладу.

Про поета Авла Персія Флакка відомо не багато, як і про гурток його вчителя Корнута, відомого богослова, який симпатизував стоїкам. Персій прожив лише 27 років і запам'ятався нащадкам своїми "Сатирами", всупереч очікуванням, сповненими більше моральної проповіді, ніж дотепів і пародійних замальовок. Яке значення для римської культури мав Персій, яким є філософський зміст його поем і як його стали перекладати європейськими мовами - розповідь Тимофій Ануфрієв.

14.00 - 15.30 - К. Бандуровський. Вогонь та камінь: доля вчення Епікура.

Склалося так, що образ Епікура став жити своїм життям окремо від його вчення і здебільшого всупереч йому, що створює певні складнощі для читача: Епікур як би двоїться. Легенду про Епікур стали складати його недоброзичливці і конкуренти ще за його життя, дивлячись на те, як зростає його популярність. Мабуть, жодних із філософів не заслужив такої несправедливо поганої слави, як Епікур. Слово «епікуреєць» протягом століть було синонімом безбожника, егоїста, ескапіста, сибарита, матеріаліста, людини, повністю зануреної у чуттєві насолоди. Однак, незважаючи на протидію опонентів, які не цуралися навіть наклепу, вплив Епікура поширювався. Епікуреїці намагалися в усьому дотримуватися доктрини свого вчителя і майже не привносили в епікуреїзм щось своє. Натомість вони зберегли вчення Епікура, численні праці якого, крім кількох листів та збірок цитат, було втрачено. Так, у Геркуланумі Філодем із Гадари

створив епікурейський гурток та зібрав багату бібліотеку. Але ці тексти були знищені і парадоксальним чином разом з тим збережені виверженням Везувію в 79 році у вигляді сувоїв, що обгоріли, нагадуючи криві поліна, якими їх і вважали перші дослідники. А в малоазійському місті Еноанда послідовник Епікура Діоген наказав висікти тексти епікурейської школи на величезній кам'яній стіні. Ця пам'ятка епікурейської думки була знищена іншою стихією, землетрусом, і вчені досі збирають із крихітного каміння слова та рядки.

16.00 - 17.00 – Повільне читання, ведучий П. Майборода, Тіт Лукрецій Кар (уривки).

ДЕНЬ ЧЕТВЕРТИЙ (4 серпня, п'ятниця)

Греко-буддизм, література та читання

9.30 – 11.00 – О. Жмай. Як греки стали буддистами (і до чого це призвело)?

Було б помилкою вважати, що на своєму шляху до Індії греки і македоняни тільки те й робили, що завойовували нові міста і країни, підкорювали народи, що жили там, і насаджували свої релігію і культуру переможеним. Один із перших контактів Заходу і Сходу в давнину носив взаємний характер, і елліни також переймали різні аспекти життя тих земель, через які вони пройшли, - а деякі залишилися там назавжди, заснувавши нові держави.

Так вийшло і з буддизмом, який справив величезний вплив на подальшу історію розвитку всієї еллінської культури. Завдяки вченню Гаутами Будди Піррон створив свою філософську школу, а Деметрій I заснував Індо-Грецьке царство. У результаті цього синкретизму давньогрецької культури та індійської філософсько-релігійної традиції з'явилося таке поняття, як греко-буддизм.

11.30 – 13.00 – Т. Ануфрієв. Марк Анней Лукан та «Фарсалії»: біографії, погляди, значення.

Молодий видатний поет, якому заздрив імператор Нерон, і племінник Сенеки - це найкоротша характеристика Марка Аннея Лукана. Як і Персій, поет загинув дуже рано, у 27 років. Його перу належить один з головних творів епохи, масштабна епопея в гекзаметрі про громадянську війну I ст. до н.е., "Фарсалії". Почавши з вихваляння Нерона в перших книгах, наприкінці Лукан непримиренно критикує імператорську владу. Спробуємо розібратися у значенні його поеми для римської опозиції та античної культури загалом, розглянемо долю поета і з'ясуємо, чого ми могли б повчитися у нього сьогодні.

14.00 - 15.30 - В. Гуменний, Автор після війни: чому і як нам слід читати Йосифа Флавія.

Йосифу Флавію, як і Фулідіду, якого він обрав собі за зразок, випала сумнівна доля пройти через війну і її вояком і людиною, яка залишила її опис. Масив інформації як про Юдейську війну, історію євреїв, історію Близького Сходу, так і про історію елліністичного і римського світу, яку він нам залишив є значною мірою безпрецедентним навіть для античної літературної та історичної традиції, попри те, що Йосиф часто опиняється "у тіні" своїх грецьких чи римських колег. До якої ж традиції нам усе таки слід його зараховувати: грецької, римської чи єврейської? Наскільки його власний досвід війни вплинув на те, як він характеризує окремі події? Зрештою, автор

лекції егоїстично спробує переконати слухача, чому після 2000 років, Йосифа все ще варто читати, не лише з науковою метою, і чому українській гуманітаристиці, та і масовому читачу, потрібний коментований фаховий переклад його творів.

16.00 - 17.30 – Б. Нікольський. Трагедії Евріпіда і політичне життя в Афінах (аналіз "Іфігенії в Тавриді" та "Троянок" Евріпіда)

Як влаштована грецька трагедія і як потрібно її розуміти? Який сенс вкладав у неї автор і як вона мала сприйматися його публікою? На ці запитання складно дати однозначну й остаточну відповідь, оскільки епоха великих грецьких трагіків відокремлена від нас багатьма століттями і оскільки ми мало що про неї знаємо. І все ж аналіз самих грецьких трагедій дає змогу зробити деякі припущення про авторський задум. У лекції будуть розглянуті дві трагедії Евріпіда, "Іфігенія в Тавриді" та "Троянки". Ці трагедії постануть не просто довершеними витворами високого мистецтва, а частиною політичного життя міста, а їхній автор - заангажованим учасником цього політичного життя.

ДЕНЬ П'ЯТИЙ (5 серпня, субота)

Поетеси, каріатиди та маскарони

9.30 – 11.00 – Т. Ануфрієв. Сульпіція Молодша. Римська поетеса-опозиціонер.

Відомо, що в зрілому римському суспільстві жінки мали більше прав, ніж їхні грецькі подруги. Вони могли розпоряджатися спадщиною, мати власність і самостійно розходитися з чоловіком. Не дивно, що виникла ціла плеяда освічених і заможних римських дам, які захоплювалися філософією та поезією. Такою була і Сульпіція Молодша, про яку ми дізнаємося з "Епіграм" Марціала. Її перу належать невеликий уривок еротичного змісту і поема в гекзаметрі на 70 рядків, "Скарга Сульпіції", присвячена гонінням на освічених людей у період правління імператора Доміціана. Тимофій Ануфрієв розповість про долю дівчини, проаналізує текст поеми, розкаже про історію її перекладу і дасть свій власний переклад, зроблений разом із П.А. Майбородою.

11.00 - Екскурсія, ведучі П. Майборода, М. Панін: рецепція античності в одеській архітектурі: маскарони, атланти, каріатиди.

16.00 – М. Поліщук. Літературна діяльність Пірра Аета: джерелознавчий аналіз

Пірр Ает – один з найвизначніших противників Риму, талановитий полководець-новатор, авторитет, якого визнавали навіть через багато років як представники інших народів античного світу, так і самі римляни. Вже тривалий час історики акцентують увагу в основному на військовій діяльності нашого героя та значно менше на внутрішній політиці Пірра, а от його гіпотетична літературна діяльність викликала вкрай малий інтерес. У запропонованій історичній розвідці ми ставимо за мету проаналізувати античну історіографію та сучасні погляди на це питання, розглянути збережені фрагменти, визначити їх достовірність і цінність для сучасних дослідників. Окремо ми маємо намір приділити увагу питанню класифікації джерельної бази.

ДЕНЬ ШОСТИЙ (6 серпня, неділя)

Вихідний

День сьомий (7 серпня, понеділок)

Проблеми «жіночої історії» в антикознавстві

9.30 - 11.00 - В. Туренко. Піфагорійки: постаті, праці, концепції.

Розкриємо унікальність цієї філософської школи античності завдяки перебуванню в неї 20 філософинь. Розглянемо що зберіглося з їх доробку та висвітлимо філософські переконання матері Платона.

11.30 – 13.00 – О. Гончарко. Маніхейські жінки у Візантії.

Становлення маніхейства як релігії досить добре вивчене як в історичному плані, так і з точки зору розвитку богословської полеміки проти маніхейства та дуалістичних богословських вчень, що його наслідували. Однак серед великої академічної літератури на цю тему, наскільки мені відомо, немає жодного систематичного дослідження ролі жінок в історії дуалістичних рухів такого типу. В рамках своєї лекції я лише спробую розглянути кілька згадок про жіночі постаті (часто навіть без імен), так чи інакше причетних до подій, пов'язаних з гоніннями на маніхейців в 6-9 століттях.

14.00 - 15.30 - П. Майборода. Юліан та жінки.

Серце імператора Юліана не так багато і сильно хвилювали жінки. Імператор-філософ був одружений і мав навіть двох дітей, хоча обидві дитини були мертвонародженими. І тим не менш, жінки грали в житті Юліана певну роль: починаючи від Константини, дружини його брата Галла, чия зла вдача довела останнього до смерті, продовжуючи Євсевією, чиїми стараннями Юліана було зведено на престол і закінчуючи дружиною Єленою.

Спробуємо розібратися, яку роль грали жінки в історії династії Константина – від славнозвісного засновника династії і до імператора Юліана, чий панегірик на честь Євсевії буде одним з головних джерел для лекції.

16.00 – 17.00 - Повільне читання, ведучий І. Бей, Філогелос (збірка античних жартів).

18.00 – Читацький клуб, ведучий О. Жмай, оповідання на античну тематику.

ДЕНЬ ВОСЬМИЙ (8 серпня, вівторок)

Лабіринти та перипетії

9.30 - 11.00 - Ф. Довбищенко. Перипетія й золотий перетин: на межі трагедії та історіографії

У лекції йтиметься про паралелізм наративної структури давньогрецької трагедії та біографічного піджанру історіографії, про перипетію та золотий перетин як засадничі принципи побудови давньогрецького трагедійного та біографічного наративу. Матеріалом до лекції будуть "Антигона" Софокла, "Кіропедія" Ксенофонта та "Історія" Геродіана.

11.30 - 13.00 – П. Майборода. Римські імператори III ст.: Галлієн та Авреліан

Серед постатей буремного III ст. декілька постатей імператорів яскраво виділяються. Серед них треба назвати Галлієна, за якого криза Римської імперії сягнула свого апогею. Образ безчесного і розпусного імператора, який змальовують нам *Scriptores Historiae Augustae* був вельми скорегований сучасною історіографією, а як саме дізнаємося на лекції.

В той же час фігура Авреліана привертає увагу і як відновника (*restitutor*) колишньої величі Римської імперії і як релігійного реформатора, що жив за півстоліття до Константина. Спробуємо зануритися у вир проблем, що постійно оточував цього вельми неспокійного імператора: порча монети, Пальмірська держава, перси, культ «непереможного Сонця», протиборство з сенатом.

14.00 - 15.30 - К. Бандуровський. Августин у лабіринті

Читач, який відкриває ранні твори Августина (перш за все "Кассициакські діалоги", а також пов'язані з ними "Монологи", "Про вчителя" і "Про музику"), опиняється у вирії дивних подій. Діалоги населені багатьма персонажами, котрі постійно сперечаються з Августином; сам Августин молиться, плаче, перебуває в екстазі; розігрує перед слухачами забавні сценки; судить словесні змагання, які майже переходять у бійку; описує бій когутів; розглядає частини блохи і робить припущення про невидимі очі і дихальні органи; у день народження організовує інтелектуальний бенкет, учасники якого передають один одному аргументи, як тришарові шматки пирога; фіксує освітленість і погодні умови, ніби веде щоденник спостережень, причому настільки детально, що дослідники можуть визначити точну дату за цими даними. З урахуванням того, що прототипами діалогів є реальні люди, а основою тексту є стенографічний запис, зроблений писарем, створюється враження, що Августин просто йде за течією життя в дусі вербатиму або документального театру. Це приводить до думки, що

увесь складний механізм августиновського тексту є необхідною частиною його роздумів, а не просто цікавою біографічною оболонкою. Ми спробуємо проаналізувати загалом із кількома прикладами, як необхідно переплітаються в тексті Августина різні шари: логічний, методологічний, дискурсивний, екзистенційний та інші.

16.00 - 17.00 – Повільне читання, К. Бандуровський, Августин (трактат *De musica*).

ДЕНЬ ДЕВ'ЯТИЙ (9 серпня, середа)

Рецепція античності, скло та математика

9.30 – 11.00 – В. Крамський. Зображення античної військової культури та збройного насильства в кінематографі

У даній лекції будуть розглянуті найхарактерніші закономірності в зображенні античних батальних сцен і античної військової культури в цілому. Чому складно зобразити реалістичну батальну сцену? Які кінематографічні прийоми постійно повторюються в зображенні битв? Чому зображення війни в сучасному кінематографі ближче до Гомера, ніж до Фуکیدіда? Яке значення в кіно про війни періоду античності займають теми дисципліни та військового професіоналізму? Які образи проєктуються на античну військову культуру із сучасних збройних конфліктів?

11.30 - 13.00 – О. Яцук. Розвиток склярства та роль скла в житті людей Середземномор'я доби античності

Люди навчилися виготовляти скло ще у бронзову добу. До кінця епохи Риму скло стало мало не набагато менш звичним матеріалом ніж сьогодні. В чому секрет успіху цього матеріалу та чи відрізнялось скло римлян від сучасного? Розмова торкнеться різних аспектів виготовлення скляних виробів, що виходять за межі античності, але є необхідними для розуміння розвитку склярства.

14.00 – 15.30 – К. Бабій. Два античних астрономічних експерименти (популярна лекція)

Відновимо крихту наукової картини світу давніх греків. Подивимося на масштаби Землі та Космосу їхніми очима. Разом з Аристархом Самоським (бл. 310 - бл. 230 рр. до н.е.) дізнаємося, як співвідносяться відстані між Землею, Сонцем і Місяцем. А разом з Ератосфеном Кіренським (276 - 194 рр. до н.е.) - розміри Земної кулі! Здивуємося, з одного боку, геніальній простоті їхніх рішень, а з іншого - наскільки потужним речам ми вчимо наших дітей у школі!

16.00 – 17.00 – Повільне читання, О. Гончарко, Силогізми проти маніхейства Іоанна Граматика

18.00 - Кіногурток, ведучий М. Панін, Калігула (18+).

ДЕНЬ ДЕСЯТИЙ (10 серпня, четвер)

Дискусія та підведення підсумків

9.30 - 11.00 - О. Луговий. Як Римська імперія стала Візантією?

Коли завершується античність і починається середньовіччя? Коли завершується Римська імперія та починається Візантія? Давні суперечки щодо слів, яких не знали сучасники, але без яких ми не можемо тепер описати історичні процеси та поділити їх на лекційні курси. Чому віддати перевагу? Соціуму? Державним структурам? Плинним змінам кордонів? Чи все ж таки культурі? Спробуємо розібратися на лекції-дискусії.

11.30 – 13.00 – В. Барсуков. Як переклад Телеграма (та інших програм) примусив мене полюбити латину (пробна лекція)

У цій лекції я розповім слухачеві про те, що таке "Платформа перекладів у соцмережі Telegram", як я її використовував не для косметичних цілей, а для перекладу латиною, які в підсумку я пізнав труднощі перекладу, і чому це майже нікому не потрібно, але дуже для мене корисно. Бонусом розповім про переклад музичного застосунку і про те, як цей переклад відмовилися вводити в нього.

В рамках лекції для залучення до «живої латини» В. Барсуков та П. Майборода проведуть повільне читання перекладу «Гобіта» латиною.

14.00 - 15.30 - Підведення підсумків школи.